

KÖNYVISMERETÉSEK

E. J. M. Hagemeijer & M. J. Blair (Eds.): The EBCC atlas of European breeding birds: their distribution and abundance. T&AD Poyser, London, 1997. 960 oldal, mintegy 500 elterjedési térképpel és a minden egyes fajt ábrázoló tusrajzzal. £ 59.95 (US\$ 88).

Alighanem minden szuperlatívusz emlegetése nélkül azt mondhatjuk, hogy az európai fészkelő madarak atlasza egy olyan referenciamű, mely éveket, ha nem évtizedeket meghatározó lesz az európai madárfajokkal foglalkozók számára, nemkülönben a „madarásztsadalom” egyéb rétegei számára is.

Az *Atlasz* logikus válasz arra az egyre inkább fokozódó igényre, hogy a 21. század küszöbén égetően szükség van olyan pontos adatokkal ellátott, valamennyi madárfajra kiterjedő elterjedési térképábrázolásra, mely alapján a természetvédelmi tevékenységek megalapozhatók, illetve tovább erősíthetők. A kötet előkészületei 1971-re nyúlnak vissza, amikor létrehozták az Európai Madáratlasz Bizottságot, melynek kítűzött célja az volt, hogy az egyes országokban akkor már csírájában létező regionális vagy országos szintű térképezési/állományfelmérő programokat összehangolja. A hetvenes években ez eléggé merész cél lehetett, hiszen ma már el sem tudnánk képzelni egy ilyen léptékű tevékenység elvégzését megfelelő szoftverek és természetesen számítógép nélkül. A munka beláthatatlansága és minden további nehézség dacára siker koronázta a kontinensre kiterjedő térképezési munkát, melynek súlyos gyümölcse 1997-re érett meg. A program eredménye valódi és átvitt értelemben is súlyos: az ezer oldal félezer Európában regisztrált madárfajt mutat be, néhány kivételtől eltekintve valamennyinél egész oldalas, meglehetősen részletes elterjedési térképpel, és naprakész információkkal. Tízezer európai madarász mintegy egymillió óra feletti terepmegfigyelésének, a szerzők és szerkesztők éveket tartó megfeszített munkájának eredménye ez.

A *K. H. Voous*, valamint *G. Rheinwald* és *J. D. Greenwood* előszavait követően a bevezetést találjuk, melyet az eredeti angol nyelvű szöveg mellett 13 más európai nyelven is közölték (cseh, német, olasz, francia, finn, görög, magyar, olasz, holland, portugál, lengyel, orosz, valamint svéd) azzal a nem titkolt szándékkal, hogy minél nagyobb olvasóközönség számára jusson el az atlaszban közölt információtömeg. Az *Atlasz* által lefedett terület nagyjából a Nyugat-Palearktisz területére terjed ki, attól kisebb-nagyobb eltéréssel. Ezek közé tartoznak a kötetben szereplő Novaja Zemlja, Ferenc József-föld, Madeira, az Azori-szigetek és Oroszország szauropoli területei. Nagy kár, hogy az ornitológiai szakirodalomban amúgy sem túlságosan fajsúlyosan szereplő Észak-Afrika, Észak-Arábia és Kis-Ázsia az adatok hiánya nem kerülhetett be a kötetbe. Főleg ez utóbbi – Törökország fehér foltként szereplése – feltűnő, annak ellenére, hogy egyes fajok török állományára megtalálhatóak populációbecslések. További hiányzó kontinensrészek a felmérésből: Fehéroroszország és Albánia, valamint a kaukázusi köztársaságok.

A kötet 513 faj elterjedését, mennyiségi viszonyait tárgyalja részleteiben a *Birds of the Western Palearctic* taxonómiai sorrendjét követve. A fajok többségére két oldalt szenteltek. A fajleírás igényes kivitelű tusrajzzal kezdődik, a faj 14 európai elnevezésével és a faj természetvédelmi helyzetének megjelölésével, melyet a BirdLife International adatai alapján adtak meg. A térképek az elterjedést mutatják, egyes esetekben relatív populációméretekkel és a populáció alakulásának trendjével. A térképezés egysége 50×50 km-es négyzet, melyen a térképezést több mint 40 európai országban végezték el. A térképet egy oszlopgrafikon és egy kördiagram egészíti ki, előbbi a faj legnagyobb állományait magába foglaló 10 ország állománybecslését adja meg, utóbbi valamennyi európai ország arányát, ahol az adott faj állománya növekedő, stagnáló, illetve csökkenő tendenciát mutat. A kéthasábos szövegrész tömör, ugyanakkor részletes és naprakész információkat tartalmaz. Nem kevés munkájába kerülhetett a szerkesztőknek a 38 ország több száz (köztük 11 magyar) szerzője munkáját azonos színvonalra hozni. Ez azonban jól sikerült, és kiugró színvonalbeli különbségek – ahogyan a tusrajzoknál néhol megfigyelhető – eltűntek a szöveges részből. A könyv az elterjedésen,

az állomány nagyság jelenlegi helyzetén és a populációs trendeken túl egyúttal a faj ökológiai igényeit és természetvédelmi vonatkozásait is tárgyalja. A szöveges részek végén azon egyesületek, szervezetek, de akár magánszemélyek neveit is találjuk, akik támogatták a faj leírásán keresztül a kötet megjelenését. Elgondolkoztató, hogy az állami természetvédelem címermadarának számító nagy kócsagot vagy a hazai legnagyobb madárvédelmi egyesület címermadarát, a túzokot miért nem lehetett ilyen módon támogatni, és így egyúttal reklámozni nem elhanyagolható hazai madárvédelmi, természetvédelmi sikereinket?

A térképek, melyek igazából a lelkét vagy a magvát jelentik a kötetnek, magas színvonalúak, és az olvasó csak azon töpreng el, hogy a könyv megalkotói vajon arra miért nem gondoltak, hogy megkönnyítsék a felhasználók helyzetét. A papírborító belső fülén ugyan közreadták a valamennyi térképi jelet magyarázó kulcsot, de ez nem könnyíti meg a nehezen forgatható, lapozható könyv használatát. A feltételezhetően nem kis költségvetéssel napvilágot látott könyv igazán megérdemelt volna akár egy könyvjelzőt vagy egy kis fóliát, ábrázolva a térképi jeleket és egyúttal praktikus segítséget adva az olvasónak.

A könyv további hibájának róható fel, hogy az ezüstsirályt (*Larus argentetus*) fészkelő fajként tünteti fel a Dunántúlról (mely nyilvánvalóan sárgalábú sirály volt valójában), a sárgalábú sirályt (*Larus cachinans*) pedig csak a Fertő mellékéről jelzi. Ezeket az apró hiányosságokat azonban ellensúlyozza a részletes, mintegy 64 (!) oldalra kiterjedő irodalomjegyzék, melyben szép számmal találunk magyar szerzőktől származó közleményeket.

Mindent összevetve az EBCC európai madáratlasza egy kítűnően összefogott, korszakalkotó könyv, melyet minden madarásznak és természetvédőnek is érdemes forgatni és tanulmányozni. Talán csak a könyv borsos ára lehet visszatartó erő, ami miatt valószínűleg nem lesz sok száz magyar vásárlója a kötetnek.

Böhm András

Chris Feare és Adrian Craig: Starlings and Mynas. Helm, London, 1999. 285 oldal 32 színes képtáblával. 114 faj elterjedési térképével. £ 32.

A Helm kiadó határozókönyv-sorozatának legújabb kötete a főként trópusi elterjedésű, 114 faj számláló család minden tagjával részletesen foglalkozik. Mindkét szerző a téma avatott ismerője, hiszen C. Feare az európai seregéllyel specialistaként foglalkozik, A. Craig pedig a dél-afrikai *Ostrich* folyóirat szerkesztője, az Afrika déli felén honos fajok jó ismerője.

Könyvük bevezető részében hosszasan tárgyalják a *Sturnidae* család rendszertani vonatkozásait, a genusokat pedig egyenként taglalják, elterjedési, rendszertani, alaktani szempontok alapján.

Kissé meglepő, hogy a bíborhátú seregélyt a Cramp & Perrins kézikönyvében leírtól (*Sturnus sturninus*) eltérően *Sturnia sturnin*aként említik.

Ennél nagyobb meglepetés, hogy a számunkra ismerősebb pásztor madarat ez az új könyv a nálunk is elfogadott *Sturnus* genus helyett ismét a monotipikus *Pastor* genusba helyezi vissza.

A bevezető fejezetekben a fészkelésökológiával, szociális viselkedéssel, telepes hajlammal, poligámiával, intraspecifikus fészekparazitizmussal foglalkoznak. Olvashatunk a költésparazitizmusról is, melyet az afrikai pettyes kakukk (*Clamator glandarius*) részéről tizenegy seregélyfajnál észleltek, de az *Indicator*-fajok is költésparazitái öt odúlakó seregélyfélének.

Ugyancsak a könyv bevezető részében nagyon részletes vedlési fejezetet találunk, ezután a haszon és kár kérdéseit boncolgatják, majd a fogságban tartás és a betelepítések témakörét érintik, végül röviden a védelmet is. Öt szigetlakó faj már kipusztult, hét pedig globálisan veszélyeztetett, de eddig csak a Bali-seregély megmentésére szerveztek programot.

A 32 színes tábla három festő műve, akik közül a bangkoki *Kamol Komolphalin* ismerős számunkra, mint a „Birds of Thailand” egyik fő illusztrátora. A rendkívül szépen kidolgozott táblákat végignézve alig észlelhető a színvonal hullámzása. Az afrikai fényseregélyek képeinek kidolgozását pedig egyenesen felülmúlhatatlannak érezzük. Talán a pásztormadárnál elvárhattuk volna, hogy a hímek és a tojót külön ábrán mutassák be, hiszen jókora különbség van közöttük. A könyv viszont „adult” megjelöléssel egy hímek ábrázol, azt sugallva, mintha nem lenne ivari dimorfizmus.

A mű leíró részében egy-egy fajról a szinonim neveket, a terepi felismerést, a részletes leírást, méreteket, hangot, elterjedést és állományt, élőhelyet, táplálkozást, fészkelést, vonulási mozgalmat, viselkedést és az emberrel való kapcsolatot részletezik, alfejezetekre bontva. A könyvet lezáró 22 oldalnyi terjedelmes bibliográfiában ugyan találunk egy-két magyar utalást, de azt sem hibátlanul, hiszen az 1907-es *Aquila*-ban megjelent Schenk Jakab-féle hortobágyi pásztormadár-tanulmány nem csak magyarul olvasható, hanem párhuzamosan németül is.

Igazán hiányolható az is, hogy az 1994-es és 1995-ös magyarországi inváziókról megjelent és nagyrészt angolul is olvasható közleményeket (*Aquila*, *Túzok*, *Birding Word*) teljesen kihagyták az irodalomjegyzékből. Összegzésként, a fentiekben szereplő kifogások ellenére is elmondható, hogy a seregélyek iránt érdeklődő, főleg Afrikába, Dél- és Délkelet-Ázsiába utazó madarászainknak mindenképpen figyelmébe ajánlom a *Helm*-sorozatnak ezt az egyik legszebb kivitelű darabját.

Dr. Kovács Gábor

Ian Newton: Population limitation in birds. Academic Press, San Diego és London, 1998. 597 oldal, £ 29,95 (US\$ 49,95).

Ian Newton neve bizonyára többek számára ismerős Magyarországon is. A Natural Environment Research Council ökológus főmunkatársa, az Oxfordi Egyetem magántanára, egyben a *British Ornithologists' Union* helyettes elnöke több tanulmánykötetnek is szerzője (többek között a „Population ecology of raptors”, ill. a „Sparrowhawk” című köteteknek).

Newton legújabb könyve megpróbálja egybe gyűjteni és ugyanakkor szintetizálni az ismereteket a madarak állomány nagyságát limitáló tényezőknél. Mivel a téma rendkívül összetett, ráadásul ugyanaz a tényező különbözőképp hathat különböző fajok állományaira, de esetleg még egyazon fajra is eltérő földrajzi régiókban, ezért a szerző időről időre az „egyfelől–másfelől” dialektikájában kénytelen tálnálni a megállapításokat, kínosan ügyelve arra, hogy konkrét adatokból ne ragadtassa magát általánosításokra. Ez azonban nem megy az érthetőség rovására, sőt segíti kifejleszteni az olvasóban azt a készséget, hogy ne próbáljon bizonyos felismert törvényszerűségeket dogmatikusan alkalmazni aztán minden esetben a madártan terén. Úgy tűnik, sikerült megtalálnia egy olyan egyensúlyt, mellyel tankönyvi ismereteket sűrít a kötetbe úgy, hogy az olvasónak azért nem előre megrágott tudást ad át, hanem állandó gondolkodásra sarkall, ugyanakkor igyekszik a lehető legvilágosabban kifejteni a nézeteit megkímélve a hallgatóságot összetett matematikai levezetésektől. A szövegről általánosságban elmondható, hogy mentes mind a sajtóhibáktól, mind az elírásoktól. Talán csak a *Paraziták és kórokozók* fejezetben van néhány, állatorvosok számára szemet szúró elírás, mint például a diphteroid álhártya téves megnevezése, a *Pasteurella multocida* hibás helyesírása vagy pedig egy réceparazita szinonim neveinek külön fajként történő feltüntetése esetében.

A szöveg tizenöt fejezete három nagy részre tagolódik: az első a viselkedés és az állomány sűrűség kapcsolatával, a második a természetes limitáló tényezőkről, a harmadik az emberi behatásokkal foglalkozik. Ez utóbbi talán a leginkább elgondolkodtató, és három igen fontos kérdést tárgyal. A „Vadászat és dűvadírtás”, a „Növényvédő szerek és környezetszennyező anyagok” fejezetei is figyelemfelkeltőek, de a „Kipusztulás” című rész egy, az 1600 óta kipusztult madárfajokat

bemutató táblázatában felsorolt 127 faj nyugtalansággal tölthet el minden természetbarát szemléletű embert.

Valamennyi fejezet végén fél oldalas színopszis, a kötet végén pedig jóval 1500 tételt meghaladó – igaz, csak az angol nyelvű közleményekre korlátozódó – irodalomjegyzék, illetve negyvenoldalnyi tárgymutató segíti a könyv használatát. Az egyes fejezetek előtt pedig *Keith Brockie* fekete-fehér tusrajzai teszik a kiadványt még mutatósabbá.

Dr. Magyar Gábor

David R. Wells: The birds of the Thai-Malay Peninsula. Volume One. Non-Passerines. Academic Press, San Diego, 1999. 648 oldal, 69 színes képtáblával, fajonként kétszínnyomású elterjedési térképpel. £ 74,95 (US\$119,95).

Délkelet-Ázsia madártana a kézikönyvek terén fennálló nagy lemaradást igyeckszik e kiadvánnyal csökkenteni valamelyest, hiszen az Oxford University Press két sorozata a Nyugat-Plaearktisz és Ausztrália, az Academic Press kiadványa pedig Afrika madárvilágát tárgyalja több kötetben, míg Amerikában egy. a fajokat füzetenként megjelenő sorozat tárgyalja az észak-amerikai, illetve a Texas University Press négy kötetesre tervezett munkája Dél-Amerika madarait. Ázsiáról még talán a Szovjetunió madárfajait tárgyaló különböző kézikönyvek vagy a magyarok számára nehezen kiejthető nevű *Ethecopar* súlyos kötetei, esetleg *Salim Ali* szintén nem éppen friss kiadású. Indiát lefedő kézikönyvsorozata áll rendelkezésre. Délkelet-Ázsia vagy Indokína madarait még határozókönyvek is viszonylag mostoha módon kezelték eddig.

A szöveg a madár angol, thai, maláj és tudományos nevének felsorolását követően a *Faji rokonság, Elterjedés világszerte, Meghatározás és leírás, Elterjedés, Földrajzi változékonyság, Helyzet és állomány nagyság, Élőhely és ökológia, Táplálékszerzés, Szociális szerveződés, Vonulás, Túlélési ráta, Társas kapcsolatok, Hang, Költés, Vedlés, és Védelmi helyzet* című alfejezetekben tárgyalja, hasonló módon, ahogy azt más kézikönyvektől megszoktuk és azt elvárhatjuk. A fajonként két oldalas terjedelmet nem meglepő, hogy inkább az információ hiánya, mintsem terjedelmi korlátok diktálták: a „No information” tömondat igencsak gyakran visszaköszön – talán még olyan helyeken is, ahol más kontinensek adatait is megérte volna esetleg idézni, mint például a parti lile mérete, tömege, táplálkozása, túlélési rátája vagy költése kapcsán, még akkor is, ha helyi ismeretek nem állnak rendelkezésre e fajokról a Maláj-félszigeten.

Bár a már említett kézikönyvekhez képest takarékosabb e kötet ábraanyaga, azok szép kiállítása kárpótolja azokat, akik elsősorban a madártani kiadványok színes madárfestményeiben szeretnek gyönyörködni. Igazából a bajszikák, bizonyos mértékig pedig a kakukkfélék és a tyúkalakúak képei jelenthetnek újdonságot, hiszen a többi családot a Helm, a PicaPress vagy az Oxford University Press, esetleg a Lynx Edicions Földünk valamennyi fajtát bemutató sorozata révén akár néhány éves kiadványokból is megismerhettük. Bár a fajokat több tollazatban is ábrázolták a festők, a könyv célja elsősorban az általános bemutatás, mintsem a terepi határozás elősegítése volt, hiszen a képtáblákon inkább a *Dana Gardner* vagy *R. David Dighy* nevével fémjelzett dekoratív, szinte művészi megjelenítés, mintsem *David Quinn* határozókönyveket idéző, vagy *Ian Lewington* egyenesen mérnöki módon megtervezett ábraelrendezése a jellemző. A további (bár semmivel sem kevésbé elismert) művészek: név szerint *Philip Burton, G. W. H. Davidson, Peter Hayman* és *Chris Rose* képei e két stílus között helyezkednek el, bár ők is inkább az esztétikai, mintsem a szakmai szempontok szerint ragadtak esetet.

Az elterjedési térképek rózsaszín foltjai megtévesztőek első pillantásra, mivel a Maláj-félsziget hegynyékei és egyben a montán tölgy-babér erdőhatárt jelzik, a madárfajok elterjedését csupán feketével vastagon körülrajzolt területek mutatják.

A régióba utazó vagy az ottani madárfaunával behatóan foglalkozni kívánó érdeklődők számára remélhetőleg minél hamarabb elérhető lesz e munka második, énekes madarakkal foglalkozó kötete is.

Dr. Magyar Gábor

Dick Forsman: The raptors of Europe and the Middle East. A handbook of field identification. Poyser, London, 1999, 589 oldal 737 színes fényképpárával és néhány szövegközi tusrajzzal. £ 29.95.

Többszörös határidő-módosítások után végre kézben tarthatják a ragadozó madarak kedvelői *Forsman* régóta várt könyvét. Bár fényképes határozókönyvek léteztek korábban is a piacon, azok többnyire fajonként legfeljebb három-négy felvételt közöltek, és inkább az általános ismertetés, mintsem a határozás részleteiben való elmélyülés volt a céljuk. Ez alól *Peter Grant* „Gulls” című, számos fekete-fehér képet tartalmazó könyve talán az egyetlen kivétel.

Forsman kötete kézbe véve óhatatlanul a néhai *Grant* könyvével való összehasonlításra késztet, melyet felítve nemrégiben egy kollégám felsóhajtva jegyezte meg, hogy azt ma már biztosan színesben adták volna ki. Első látásra ugyanolyan másodlagos szerepe van a színeknek az európai ragadozók határozásánál, mint a sirályok esetében. A színes felvételek mégsem egy fényűző, vevőcsalogató fogás részei (erre a szerző neve, na és a válogatott, néhol bravúros felvételek mellett egyszerűen nem is lenne szükség), hanem a korhatározásnál, illetve a közeli rokon fajok elkülönítésében hathatós segítséget is nyújtanak. A képanyagot ugyanúgy nagyszerű és minden részletre kiterjedő magyarázat egészíti ki egy, a fajcsoport egyik legjobb ismerőjének tollából, mint *Grant* könyve esetében.

Európa és a Közel-Kelet negyvenhárom tárgyalt fajtát egyenként átlagosan 17 színes felvételen mutatja be a szerző, így jut hely valamennyi korú és színváltozatú madár ábrázolására. A határozáshoz mindenképpen jól összeválogatott képanyagot a szerzőn kívül további 127 fotós anyagából válogatta ki *Forsman*, számos felvétel művészeti szempontból is megállja a helyét. A tollazat részletei is jól tanulmányozhatók a képeken, ugyanakkor a háttér (mely többnyire a kék égbolt) sajnos sok helyütt zavaróan szemcsés a nyomdatechnika következtében. Amennyiben a fényképek nem elég közlékenyek, helyenként szövegközi színes festmények hangsúlyozzák ki a határozásnál figyelembe veendő bélyegeket.

Bár ilyen átfogó fényképanyag máshol aligha lelhető fel ragadozókról egy csokorba gyűjtve, mégsem állíthatjuk, hogy ez a könyv egyetlen erőssége. Lenyűgöző a leíró rész alaposága, melynek szerkesztése egy újabb lényeges különbség sok más fényképes határozókönyvvel szemben, mivel nem a képekkel ellentétes páros oldalakra korlátozódik, hanem a nyolc-tíz oldalas fajleíró részt követik egy csokorba gyűjtve a felvételek. Az egyes fajok alfaji tagozódását, elterjedését, élőhelyét, állományát, vonulását, vadászati módját más kézikönyvek anyagára támaszkodva röviden ismertető részt követően a faj meghatározását röptében, ülve, illetve az összetéveszthető fajokra utalva ismerteti a szerző. További nagy fejezet a vedlés, a kor és nem meghatározása a fajleíró részekben. A faj, illetve a kor határozásának lényeges pontjait egy-egy kék háttérrel kiemelt összefoglaló bekezdés összesíti, nem kell tehát attól tartani, hogy az olvasó elvesz a részletekben. A kötet végén kilenc oldalas, közel kétszáz tételt tartalmazó irodalomjegyzék található, mely az angol mellett számos német, svéd és finn nyelvű tételt is tartalmaz.

Dr. Magyar Gábor

A Ramsari Egyezmény kézikönyve. KöM Természetvédelmi Hivatal, Budapest, 1999. 140 oldal, fűzve.

A vízimadarak az egyik olyan csoportja a madárvilágnak, mely tömegességével, az emberekhez való közelségével már igen korán arra készítette az aggódo természetkedvelő embereket, hogy lépéseket tegyenek megőrzésük, védelmük érdekében. Nem csoda hát, hogy éppen e madárcsoport élőhelyeinek védelmére szövetkezett az a 18 ország, mely az iráni Ramsar városában 1971-ben aláírta az azóta Ramsari Egyezményként emlegetett dokumentumot. Korát megelőzve, a hasonló természetvédelmi megállapodások közül a legelsőik között született e konvenció.

Magyarország csatlakozása óta (1979) éppen húsz esztendő telt el, mikorra az első részletes áttekintés magyar nyelven is megjelenhetett erről a fontos megállapodásról. A kötet az 1997-ben, az egyezmény titkársága által megjelentetett *Ramsar Convention Manual* magyar fordítása. Úgy tűnik, a hazai készítés nem egyedí, mivel egyes részterületeket feldolgozó publikációkat, dokumentumokat leszámítva csak 1994-ben látott napvilágot az egyezmény legfontosabb adatait, működését nemzetközi szinten összefoglaló könyv *Tim Davis* szerkesztésében.

A magyar változat meglehetősen hűen tükrözi az angol szerkesztést, bár a fordítók néhol igyekeztek magyarosítani, a hazai viszonyokhoz alkalmazni a leírtakat. A 140 oldal négy fejezetre és 15 függelékre oszlik. A fejezetek a konvenció működését, történelmét, legfontosabb alapadatait és intézményeit, valamint a kötelezettségeket és a lehetőségeket adják közre. A függelékek adják a kötet lényegi részét. Az egyezmény magyar törvényként elfogadott szövege, a 25. évfordulós nyilatkozata, továbbá valamennyi elfogadott határozatának és ajánlásának címe szerepel a kötetben, ami fontos referenciaművé emeli a kötetet. Ugyanez elmondható a vizes területek osztályozási típusainak és a nemzetközi jelentőség meghatározásának kritériumairól, melyek feltehetően nagy segítségére lesznek nemcsak a hivatalos természetvédelemben dolgozóknak, hanem a civil szervezeteknek is egyúttal.

Az eredeti angol verzió függelékei közül ugyan néhány nem került be a magyar fordításba, de azok pusztán a technikai jellegű adatokra vonatkoznak (tagállamok, éves hozzájárulás, stb.). A magyar szöveget azonban nem ártott volna néhol megjegyzéscikkel ellátni. A 80. oldalon például a hal kifejezés definíciójánál az angolszász szakszöveget kevésbé ismerők azt hihetnék, hogy ami az angolban „fish”-nek elfogadott élőlény, az a magyarban is ugyanaz. Érdemes lett volna legalább megjegyezni, hogy a magyar kifejezés sokkal pontosabb, vagy fordítva: az angol „fish” olyan gyűjtőfogalom, aminek nincs ugyanolyan megfelelője a magyarban. Néhány apróbb gyenge pontja ellenére minden természetvédő haszonnal forgathatja (és remélhetően forgatni is fogja!) a kötetet.

B. A.

Ian Sinclair, Hil Hockey és Warwick Tarboton: SASOL birds of Sothern Africa. Struik Publishers, 1993 (2. kiadás: 1998). 426 oldal Peter Hayman és Norman Arlott színes képtábláival és számos fekete-fehér elterjedési térképpel. £ 19.99.

Az Afrika déli részén élő aktív madármegfigyelők, illetve utazási célpontul e régiót választó turisták az egzotikus tájak egyre javuló, bár sajnos még korántsem minden igényt maradéktalanul kimerítő madárhatározókönyv-kínálatához képest, mondhatni, el vannak kényeztetve. Rég elmúltak azok az idők, amikor a madarászok *O. Prozesky*nek 1970-ben a Collinsnál megjelent 32 képtáblás, mai szemmel igenesak túlhaladott terepi határozójára voltak utalva a mára szinte klasszikussá vált, de terepen nem túl kézhezálló „Robert's birds of Southern Africa” mellett. Ez utóbbi könyv is öt kiadást ért meg 1940 óta, és mind a szöveg, mind a képanyag jelentős változásokon ment keresztül ez idő alatt. *K. Newman* 1983-as határozókönyve hozta az első forradalmi változást, hiszen e könyv

képanyaga a korszerű képeshatározók stílusát követve valamennyi páratlan oldalra kiterjed. E választékot csak tovább bővítette a SASOL Olajtársaság támogatásával készült, itt bemutatott könyv.

A képtáblák színvonaláért a két jó nevű festő neve már önmagában garancia. *Norman Arlott* talán a Collins Kiadó Kelet-Afrikáról szóló határozókönyve kapcsán vált igazán híressé, így semmiképp nem állítható, hogy az afrotropikus régió madarai távol állnának tőle. *Peter Hayman* sem kell bemutatnunk, és a két festő egymáshoz hasonló színvonalon hozza is a formáját. Meg kell azonban itt is jegyeznem, nem örülök annak, hogy több könyv tanúsága szerint a partimadarak festésének jogát *Hayman* ahol csak lehet, monopolizálja magának, mivel e madárcsoport nagyon sok megfigyelő figyelmének áll a középpontjában, és jobb lenne, ha az egyéni művészi stílusok nagyobb változatosságára nyílhatna alkalom, tovább elősegítve e család fajainak amúgy sem mindig könnyű meghatározását.

A szöveg (és az elterjedési térképek is) a *Roberts*-féle könyv kódszámaint feltüntetve és annak angol neveit követve először a meghatározás legfőbb bélyegeit taglalják dőlt betűvel, majd külön fejezet foglalkozik a nemek és korok különböző tollruháinak elkülönítésével, az élőhellyel, gyakorisággal és a hanggal. A szöveges oldalon a ritka kóborlók kivételével valamennyi faj elterjedését fekete-fehér térkép ábrázolja.

Más országok példája mutatja, hogy többféle határozókönyv is jól megfér a boltok polcain egymás mellett, hiszen a megszállottabb amatőr természetbúvárok hajlandók több hasonló témájú könyv megvásárlására is, ha némi többletinformációhoz juthatnak. Az otthoni búvárokodáshoz a *Roberts*-féle könyv, terepre a SASOL-határozó vagy *Newman* könyve egyaránt ajánlható, de kedvező árfekvésük kapcsán a régió madarait részletesebben is megismerni igyekvők akár valamennyi kötetet megvásárolhatják. A SASOL-határozó néhány képtábla újraserkesztésével és még korszerűbb információkkal 1998-ban újabb, javított kiadásban is napvilágot látott.

Dr. Magyar Gábor

A. J. Mitchell-Jones, G. Amori, W. Bogdanovicz, B. Kryštufek, P. J. H. Reijnders, F. Spitzenberger, M. Stubbe, J. B. M. Thissen, V. Vohralik & J. Zima: The atlas of European mammals. T & A D Poyser Natural History, London 1999. 496 oldal. £ 37,50 (US\$ 59,95).

Két évvel a madáratlasz megjelenése után az emlősök iránt érdeklődők is kezükben tarthatnak egy korszerű atlaszt, melyben Európa valamennyi emlősfaja megtalálható. A Societas Europaea Mammalogica (Európai Emlőstani Társaság) megbízásából az Academic Press által kiadott kézikönyv a madáratlasznál valamennyivel kevésbé volt „internacionalista”, mivel a bevezetést „csupán” angolul olvashatjuk, de az egyes fajok szövegét összeállító 104 fős szerzőgárda is kisebb számú, mint a madáratlaszé volt. Természetesen jóval többen vettek részt az adatgyűjtésben és -szolgáltatásban, róluk a források megjelölésével a nemzeti koordinátorok – esetenként név szerint is – országonként megemlékeztek.

A könyv bár kelet felé Finnország, a balti államok, Lengyelország, Magyarország, Románia keleti határai által meghúzott vonalig ábrázolja az egyes fajok elterjedését – ezáltal kimarad Ukrajna vagy Oroszország európai részei is, csakúgy, mint Törökország ázsiai területei –, de a Kanári-szigetek, Madeira, Selvagens, Azori-szigetek és a Spitzbergák szerencsére felkerültek a térképre. Az elterjedést 50×50 km-es UTM négyzetek szerinti felbontásban kétszínnyomással készült térképek ábrázolják: az országok feketével vannak körülrajzolva, míg a ponttérképeket kék színnel jelenítették meg. Bár kevesebb információt tartalmaznak, mint a madáratlasz bonyolult szín- és méretekódkkal ellátott térképei, cserébe viszont sokkal könnyebben áttekinthetők.

Az Atlasz által tárgyalt régióban előforduló 194 emlősfajt egyenként két oldalon tárgyalja a kézikönyv. A faj tudományos neve mellett – amennyiben létezik – 33 további európai (köztük a macedón, máltai, de még feröer) nyelven is megtalálhatjuk köznapi nevét. A szöveg az *Elterjedés*,

Földrajzi változékonyság, Élőhely, Állományhelyzet, Nemzetközi jogi és védelmi státusz, Egyéb információk fejezetekre bontva tárgyalja a tudnivalókat. A felhasznált közleményekre a szövegben nincs hivatkozás, de azok együtt megtalálhatók az adott fajról szóló szöveg végén, melynek alapján az Irodalomjegyzékből bármely közleménynek utánakereshetünk aztán. Valamennyi faj esetében a fajtím alatt elhelyezett fekete tusrajz teszi a könyvet még tetszetősebbé. Magyar szakemberek – *Csorba Gábor* koordinátor vezényletével – nem csupán az adatszolgáltatásban, de a könyv megalkotásában is részt vállaltak: *Topál György* írta a hegyesorrú denevérről szóló fejezetet, míg több tusrajz *Bihari Zoltán*tól származik.

A könyv végén az Atlasz által nem tárgyalt országok fajait is magába foglaló jegyzék található az Európában előfordult valamennyi vadon élő emlősfajról a tudományos név auktorának, valamint természetvédelmi státuszuknak a feltüntetésével, továbbá egy lista a nemzeti koordinátorok levelezési címeivel. Legvégül a szövegben hivatkozott irodalmi források jegyzéke, majd egy angol–latin vegyes névmutató hivatott a könyv használatát megkönnyíteni. Összegzésként elmondható, hogy a könyv hiánytalanul nyújtja mindazt, ami címe alapján elvárható.

Dr. Magyar Gábor

Hírek, közlemények

A Madártani Intézet könyvtárát az előző kötet megjelenése óta az alábbi személyek támogatták könyv vagy folyóirat adományokkal: *Bécsy László, Böhm András, Czajlik Péter, Nagy Dénes, Dénes István, Érdiné Szekeres Rozália, Fitala Csaba, Gerard Gorman, Hadarics Tibor, Kalotás Zsolt, Keresztessy Katalin, Nagy Zoltán (Kolozsvár), Pellingner Attila, Selmeczi Kovács Ádám, Székely Kinga, Székely Tamás, Tóth Imre (Sarkad), Waliczky Zoltán.*

International Symposium: Ecology and Conservation of European Wood Owls

The German owl study group "AG Eulen" is organizing this meeting supported by several scientific and nature conservation organizations from Germany. The symposium will be held at the "International House Sonnenberg/St. Andreasberg" in the central Harz mountains (about 100 km SE of Hannover) from **12 through 15 October 2000**. The scientific programme will include the specific thematic topics: effects of forest-structure and forest fragmentation, population dynamics and limiting factors, dynamics of species distributions, interspecific relationships, species conservation and relation between owls and humans. Papers, posters and other contributions like films, videos and slides are welcome on any aspects of biology and ecology of woodland owls focussed on the main topics: What does woodland offer to owls? How owls use woodland resources? Contributions should be restricted to the following species: Eagle, Hawk, Pygmy, Tawny, Ural, Great Grey, Long-eared and Tengmalm's Owl. Presentations and plenary lectures are scheduled to last 20 to 30 minutes, plus 5 minutes for questions. Contributions to the symposium and to the symposium proceedings should be in English or in German. Abstracts for oral presentations should be submitted by 31 January 2000, preferred in an electronic format. Before and after the owl symposium participants will have the opportunity to visit the Expo 2000 in Hannover and the highest mountain of northern Germany, the „Brocken“. Booking forms and all relevant information for the symposium like Programme and Travel and Accomodation details will be available in spring 2000, also via the internet. For further details, guidelines for abstract submission and registration please contact:

Dr. Ortwin Schwerdtfeger, AG Eulen, Quellenweg 4, D-37520 Osterode am Harz, Germany, E-mail: O.Schwerdtfeger@gmx.de. Tel.: +49 05522/5184.

Errata & Corrigenda

Aquila Vol. 103–104.

79. oldal: a 6. és a 7. ábrához tartozó rajzok felcserélődtek.

122. oldal: 15 sorában a helyrécé gyűjtési ideje helyesen 1988. szeptember 11.

163. oldal: „parté” értsd „padré”.

164. oldal: 18. sorában „könyvirág” értsd „kontyvirág”.

165. oldal: „csákvári” értsd „zirői”.

On p. 79 the drawings for Figures 6 and 7 are to be switched around.

On p. 142, line 15: collection date of the Eider reads correctly: 11 September 1988.

On p. 152 the first author of 'Data on distribution of Barn Owl (*Tyto alba*) in Somogy County based on 1995 surveys' reads correctly László Fenyősi.

Index alphabeticus avium

- Accipiter gentilis* 59–69
Accipiter nisus 60
Acrocephalus melanopogon 154
Acrocephalus arundinaceus 135–142, 155
Acrocephalus paludicola 154, 160–163, 69–170
Acrocephalus palustris 135–142, 154
Acrocephalus schoenobaenus 135–142, 155
Acrocephalus scirpaceus 135–142, 155
Alauda arvensis 154
Anas acuta 150
Anas clypeata 150
Anas crecca 149
Anas penelope 41–46, 149
Anas platyrhynchos 54, 55, 149, 160, 168
Anas querquedula 150, 160, 168
Anas strepera 149
Anser albifrons 51, 149
Anser anser 149
Anser fabalis 51, 149
Aquila heliaca 55, 59–69
Aquila nipalensis 158, 166
Aquila pomarina 59–69
Ardea cinerea 148, 159, 167
Ardea purpurea 148
Ardeola ralloides 148
Aythya ferina 51, 150, 157, 165
Aythya fuligula 55, 150
Aythya nyroca 150, 160, 168
Bonasa bonasia 100, 113
Botaurus stellaris 148
Branta ruficollis 149
Bubulcus ibis 38
Bucephala clangula 51, 150
Barhinus oedicephalus 151
Buteo buteo 59–69, 167
Calidris alpina 152
Calidris ferruginea 152
Calidris minuta 152
Charadrius dubius 152
Chlamydotis undulata 78–79
Chlidonias hybridus 153
Chlidonias leucopterus 153
Chlidonias niger 153
Ciconia ciconia 149, 159, 167
Ciconia nigra 149, 159, 167
Circaetus gallicus 60, 159, 167
Circus aeruginosus 150, 159, 167
Circus pygargus 150
Corvus corax 59–69
Crex crex 151
Cygnus olor 43, 149
Dendrocopos leucotos 97–114
Egretta alba 148
Egretta garzetta 35, 37, 38, 39, 148
Egretta gularis 35–40
Emberiza schoeniclus 155
Falco cherrug 55, 60, 159, 167
Falco peregrinus 150
Falco subbuteo 60, 150
Falco tinnunculus 159–167
Falco vespertinus 150, 159, 167
Fulica atra 41, 42, 44, 51, 54, 55, 151, 160, 168
Gallinago gallinago 152
Gallinago media 152
Gallinula chloropus 42, 151, 160, 168
Gelochelidon nilotica 153
Gelochelidon nilotica 38
Glareola pratincola 151
Grus grus 151
Hieraeetus pennatus 60
Himantopus himantopus 151
Ixobrychus minutus 148
Lanius collurio 163–164, 170–171
Larus argentatus 93
Larus cachinnans 93, 153, 159, 167
Larus canus 93, 153
Larus fuscus 93–96
Larus genei 38
Larus melanocephalus 153
Larus minutus 153
Larus ridibundus 153
Limicola falcinellus 152
Limosa limosa 152
Locustella luscinioides 135–142
Locustella luscinioides 154
Locustella naevia 154
Luscinia svecica 154
Lymnocyptes minimus 152
Mergus albellus 51, 150, 157, 165
Mergus merganser 51

- Motacilla flava* 154
Numenius arquata 152
Numenius phaeopus 152
Nyctea scandiaca 127
Nycticorax nycticorax 148, 159, 167
Otis tarda 71–75, 77–91, 151
Oxyura jamaicensis 157, 165
Oxyura leucocephala 157
Panurus biarmicus 155
Perdix perdix 159, 167
Pernis apivorus 59–69
Phalacrocorax carbo 55, 147
Phalacrocorax pygmeus 148
Phasianus colchicus 47, 54, 55, 159, 167
Philomachus pugnax 152
Platalea leucorodia 149
Plegadis falcinellus 149
Pluvialis apricaria 152
Pluvialis squatarola 152
Podiceps cristatus 147
Podiceps grisegena 147
Podiceps nigricollis 147
Porzana parva 150, 160, 168
Porzana porzana 150
Porzana pusilla 151, 160, 168
Rallus aquaticus 150, 160, 168
Recurvirostra avosetta 151
Remiz pendulinus 155
Riparia riparia 136
Sterna albifrons 153
Sterna hirundo 153
Sterna sandvicensis 38
Sturnus vulgaris 159, 167
Sylvia communis 141
Tachybaptus ruficollis 51, 147, 160, 168
Tringa erythropus 152
Tringa glareola 153
Tringa hypoleucos 153
Tringa nebularia 153
Tringa ochropus 153
Tringa stagnatilis 153
Tringa totanus 152
Troglodytes troglodytes 141
Tyto alba 115–124, 125–133
Vanellus vanellus 152, 159, 167

A szerzők mutatója – Authors' Index

- Ákoshegyi, Imre 47
Bank, László 135
Bankovics, Attila 9
Baranyai, Antal 158, 166
Bezeckzy, Árpád 59
Chobot, Jan 77
Czajlik, Péter 97
Darányi, László 59
Emri, Tamás 157, 165
Fenyősi, László 160, 168
Gyurácz, József 135
Hadarics, Tibor 9
Harmos, Krisztián 97
Horváth Győző 115
Horváth, Zoltán 160, 168
Konyhás, Sándor 161, 169
Kotymán, László 158, 166
Kovács, Gábor 9, 143, 161, 169
Magyar, Gábor 9, 35
Mátics, Róbert 115, 125
Mödlinger, Éva 77
Mödlinger, Pál 77
Nagy, Tamás 9
Oláh, János 9
Péczeley, Péter 77
Pingitzer, Beáta 163, 170
Schmidt, András 9, 93
Solt, Szabolcs 159, 167
Sós, Endre 9, 93
Sterbetz, István 71
Tömösváry, Tibor 160, 168
Varga, Zsolt 59
Végyári, Zsolt 9, 161, 169
Vizslán, Tibor 163, 170
Vogrin, Milan 41